

Sygn. akt IV CSK 35/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 kwietnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Józef Frąckowiak
SSN Grzegorz Misiurek

w sprawie z powództwa D. U. obecnie P. i A. R.
przeciwko Skarbowi Państwa - Aresztowi Śledczemu w R.
o zadośćuczynienie i odszkodowanie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 10 kwietnia 2019 r.,
skargi kasacyjnej powoda D. U. obecnie P.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 13 lipca 2017 r., sygn. akt I ACa (...),

**1) uchyla zaskarżony wyrok w pkt I i II w części oddalającej
apelację powoda D. U. (obecnie P.) oraz orzekającej o kosztach
postępowania apelacyjnego dotyczących tego powoda i sprawę
w tym zakresie przekazuje Sądowi Apelacyjnemu w (...) do
ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach
postępowania kasacyjnego,**

2) odrzuca skargę kasacyjną w pozostałej części.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 12 kwietnia 2016 r. Sąd Okręgowy w R. po rozpoznaniu sprawy z powództwa D. U. i A. R. przeciwko Skarbowi Państwa - Aresztowi Śledczemu w R. o zadośćuczynienie i odszkodowanie oddalił oba powództwa i nie obciążył powodów kosztami procesu.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że obaj powodowie odbywają długoletnie kary pozbawienia wolności. Szczegółowo opisany w uzasadnieniu Areszt Śledczy w R. został oddany do użytku we wrześniu 1998 r. jako najnowocześniejsza wówczas jednostka w kraju. Powód D. U. został skazany na karę 25 lat pozbawienia wolności za napad z bronią w rękę i zabójstwo człowieka; koniec kary przypada na dzień 2 kwietnia 2027 r. Przebywał w pozwanym Areszcie Śledczym w R. jako osoba tymczasowo aresztowana, a następnie skazana, w warunkach szczegółowo, wręcz drobiazgowo opisanych w uzasadnieniu wyroku w odniesieniu do poszczególnych okresów pobytu w pozwanej placówce penitencjarnej. Przebywał w celach przeludnionych, w których powierzchnia przypadająca na jednego osadzonego była niższa niż 3 m². Cele nie zawsze były odnowione, czasami zagrzybione; brakowało częściowo sprawnych świetlówek; w celach pojawiały się również insekty. Kącik sanitarny w celach wieloosobowych składała się z umywalki, sedesu, w celach aresztu także z prysznicza i był odgradzony od reszty celi przesuwanymi drzwiami, które niedostatecznie tłumiły dźwięki i zapachy z kącika. Stan przeludnienia w zakładach karnych występował od 2000 r. na terenie całego kraju, jednakże zakład karny nie mógł odmówić przyjęcia skazanego do odbywania kary pozbawienia wolności ze względu na brak miejsca zakwaterowania. W związku z występowaniem przeludnienia Dyrektor Aresztu Śledczego w R. na podstawie art. 248 k.k.w., obowiązującego do dnia 5 grudnia 2009 r., nie wydawał zarządzeń o wyznaczeniu dodatkowych miejsc zakwaterowania oraz informowaniu sędziego penitencjarnego o występowaniu przeludnienia. Na miarę istniejących możliwości finansowych i organizacyjnych, pozwany Areszt podejmował działania mające na celu pozyskanie dodatkowych miejsc zakwaterowania. Przeludnienie w pozwanej jednostce penitencjarnej skończyło się na początku 2009 r. Powód został zakwalifikowany do grupy PI, odbywał karę w zakładzie typu zamkniętego, z czym

więzały się dodatkowe ograniczenia w porównaniu do zakładów typu otwartego i półotwartego; korzystał ze spacerów. Do dyspozycji osadzonych pozostawały pomieszczenia świetlic, siłowni, hali sportowej, czyteln, biblioteki, kaplicy; uzyskiwali zgodę kierownictwa zakładu na posiadanie w celi radia, telewizora, grzałek i innego dodatkowego wyposażenia oraz na zakup dodatkowych środków czystości, odzieży; otrzymywali także przydzielone środki czystości oraz środki owadobójcze. Stan cel mieszkalnych w Areszcie był i jest kontrolowany systematycznie przez komisję oraz dyrektora placówki; sporządzane są protokoły z tych czynności; osadzeni mogą zgłaszać usterki, których usuwanie jest uzależnione od środków finansowych pozwanego zakładu. Większość usterek jest rezultatem dewastacji przez osadzonych. Ze względów na brak pieniędzy w budżecie pozwanej placówki zdarzały się w przeszłości czasowe ograniczenia w dopływie energii elektrycznej do cel poza kąciem sanitarnym oraz w dostawie ciepłej wody do cel; od 2015 r. dostawy te przestały być limitowane. Zgodnie z porządkiem wewnętrznym Aresztu Śledczego w R. kąpiel osadzonych odbywała się raz w tygodniu w celach lub w łaźni zgodnie planem kąpieli. W czasie pobytu w Areszcie Śledczym w R. powód korzystał z widzeń z różnymi osobami. W celu zapewnienia bezpieczeństwa osadzeni są poddawani kontrolom osobistym, szczególnie podczas opuszczania cel na widzenia i pokoju widzeń oraz przy okazji kontroli w celach mieszkalnych. W trakcie pobytu w Areszcie Śledczym w R. powodowi zapewniono prawidłową opiekę zdrowotną i stomatologiczną. Zdiagnozowano u niego przed około 5-6 laty podwyższone tętnicze krwi i w związku z tym włączono leczenie hipotensyjne. Od lat powód nie wymaga leczenia farmakologicznego, ma prawidłowe ciśnienie tętnicze krwi; jest natomiast osobą otyłą. W związku ze stwierdzoną wadą wzroku zaproponowano mu laserową metodę poprawienia wzroku na koszt własny. Badania okresowe są wykonywane tylko na zlecenie lekarza w związku z określoną chorobą. Osadzeni mogą zapisywać się do lekarza u oddziałowego raz w miesiącu; w razie nagłej potrzeby poza kolejnością. Termin oczekiwania na badanie lub konsultację lekarską jest taki jak dla osób na wolności. Przebywanie przez powodów w zagrzybionych celach nie naraziło ich na choroby nowotworowe. Wyżywienie osadzonych w AS w R. było przygotowywane zgodnie z zasadami określonymi w art. 109 k.k.w. i przepisach

wykonawczych. Powód D. U. założył wspólnotę wyznaniową K. - Joga na czele, której stoi jako Przewodniczący Naczelny Nauczyciel; skarga powoda na monotonność wyżywienia została uznana za uzasadnioną. Od dnia 26 lipca 2008 r. powód zaczął otrzymywać posiłków wyznaniowe, zgodnie z decyzją Dyrektora Generalnego Służby Więziennej. W okresie od dnia 5 września 2005 r. do dnia 16 października 2006 r. powód wykonywał nieodpłatne prace w wymiarze nieprzekraczającym 90 godzin miesięcznie w postaci sprzątania, mycia toalet, wydawania posiłków więźniom, wynoszenia śmieci, mycia klatek schodowych, wind spożywczych, łaźni, noszenia termosów z posiłkami, porządkowania pomieszczeń ogólnodostępnych oddziału; nie składał w tym zakresie skarg do administracji zakładu; kierowane były wnioski o przyznanie mu nagród.

W 2005 r. powód został pobity przez współosadzonego M. T., w 2009 r. przez osadzonego J. R. Ze sporządzonej przez Ośrodek Diagnostyczny w 2010 r. opinii wynika, że u powoda rozpoznano osobowość niedojrzałą z cechami narcystycznymi i piniaczymi, słabą kontrolę emocjonalną; w ocenie psychiatrycznej i psychologicznej stwierdzono u powoda zaburzenia osobowości, będące skutkiem nieprawidłowo przebiegającej socjalizacji, uwarunkowane procesem wychowawczym. Nie był on osobą upośledzoną umysłowo ani chorą psychicznie. Wykluczono wystąpienie zaburzeń depresyjnych u powoda. Był on dobrze zaadaptowany do izolacji, natomiast miał poczucie krzywdy oraz niezasłużonej kary. Z uwagi na skonfliktowanie z większością osadzonych D. U. posiadał status osadzonego „chronionego” w związku z czym został przetransportowany do innego zakładu karnego na podstawie decyzji Centralnego Zarządu Służby Więziennej.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że powód domagał się w tej sprawie zadośćuczynienia w kwocie 800 000 zł. za naruszenie dóbr osobistych wynikające z przebywania w przeludnionych celach, zadośćuczynienia w kwocie 200 000 zł za wykonywanie nieodpłatnej pracy niewolniczej w pozwanej placówce penitencjarnej, zadośćuczynienia w kwocie 700 000 zł. za zagrożenie jego zdrowia i życia przez zaniechanie udzielenia mu właściwych świadczeń zdrowotnych, w tym zaniechanie przeprowadzenia badań alergologicznych powoda, zadośćuczynienia w kwocie 300 000 zł i odszkodowania w kwocie 500 000 zł za pobicie go w dniu

13 czerwca 2005 r. przez współosadzonego, w wyniku czego doznał otarcia naskórka, obicia czoła oraz pogryzienia przedramienia i okolicy lewej łopatki, a także zadośćuczynienia w kwocie 100 000 zł. i odszkodowania w kwocie 100 000 zł za niewłaściwe, jego zdaniem, leczenie nadciśnienia tętniczego, wadliwy dobór lekarstw oraz odmowę posiadania przez powoda ciśnieniomierza. W oparciu o przedstawione ustalenia faktyczne oraz oceny prawne, poczynione z uwzględnieniem orzecznictwa sądów polskich oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Sąd Okręgowy uznał przytoczone żądania D. U. za pozbawione podstaw faktycznych i prawnych podnosząc, że wyniki przeprowadzonego postępowania dowodowego wskazują, iż warunki panujące w pozwanym zakładzie karnym nie były obiektywnie niehumanitarne. Odczuwane przez powoda niedogodności, przykrości, dyskomfort nie stanowiły przejawów znęcania się nad powodem, poniżającego lub okrutnego traktowania lub torturowania go, lecz konsekwencję odbywania przez niego długoletniej kary pozbawienia wolności orzeczonej za zbrodnię zabójstwa człowieka w warunkach polskich zakładów karnych, których standard jest uzależniony od możliwości finansowych budżetu państwa, nakładów na więziennictwo oraz musi być postrzegany i oceniany w nawiązaniu do standardów panujących w niektórych komunalnych lokalach mieszkalnych, szpitalach, domach pomocy społecznej, domach dziecka, domów opieki dla osób chorych, starszych i znieдоłączniałych. Trudności te i przejściowe niedogodności, z którymi powód wiązał roszczenia finansowe, nie przekraczały przeciętnej miary związanej z pozbawieniem wolności. Nie zostały naruszone wskazywane przez powoda przepisy Konstytucji, ustaw ani umów międzynarodowych wiążących Polskę.

W obszernej i osobiście sporządzonej apelacji powód D. U. zarzucił dokonanie sprzecznych i błędnych ustaleń faktycznych, naruszenie art. 233 § 1 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c., art. 232 k.p.c. oraz art. 23 i art. 448 k.c., w zw. z art. 110 k.k.w. i art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w zw. z art. 91 Konstytucji RP. Wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku przez uwzględnienie jego roszczeń w całości.

Wyrokiem z dnia 13 lipca 2017 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację powoda, dzielając ustalenia faktyczne i oceny prawne Sądu Okręgowego.

W skardze kasacyjnej powód zarzucił naruszenie art. 23 k.c. i art. 24 k.c. w zw. z art. 110 § 2 k.k.w, art. 3 i art. 8 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzonej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r, Nr 61 poz. 284, dalej: EKPCz), art. 448 k.c., art. 91 ust. 1 Konstytucji, art. 108 § 1 k.k.w. w zw. z art. 249 § 3 k.k.w. oraz § 84 i § 88 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 października 2003 r. o sposobach ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (Dz. U. nr 194, poz. 1902 ze zm.), naruszenie art. 6 k.c. i art. 232 k.p.c. art. 417 § 1 k.c., art. 30 i art. 10 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, art 7 i art. 10 ust. 1 ratyfikowanego przez Polskę Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r., nr 38, poz. 167 i 169) oraz art 442¹ § 1 k.c. Sformułował także zarzuty naruszenia art. 378 § 1 zd. 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art 378 § 1 k.p.c., art. 200 § 1 k.p.c. w zw. z art 476 § 1 k.p.c. Powód wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonej części, tj. w punkcie I i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art.378 § 1 k.p.c., wskutek wniesienia apelacji, sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w jej granicach, co oznacza, iż sąd ten ponownie - w zakresie objętym zaskarżeniem - rozpoznaje sprawę merytorycznie; wiąza go sformułowane w apelacji zarzuty naruszenia przepisów postępowania; ciąży na nim powinność poczynienia własnych ustaleń, stanowiących podstawę faktyczną rozstrzygnięcia; wystarczające jest przy tym jednoznaczne stwierdzenie, że podziela ocenę dowodów i ustalenia faktyczne sądu pierwszej instancji (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 2010 r., V CSK 448/09, niepubl.). Sąd drugiej instancji wskazuje także podstawę prawną swojego rozstrzygnięcia, niezależnie od zarzutów naruszenia prawa materialnego podniesionych w apelacji (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55). W każdym jednak przypadku, powinnością sądu odwoławczego jest odniesienie się do zarzutów apelacyjnych przez ocenę ich zasadności lub niezasadności z uzasadnieniem zajętego stanowiska, dającym się skontrolować przez Sąd Najwyższy w przypadku

skutecznego wniesienia skargi kasacyjnej. Zaskarżony wyrok nie spełnia tych zasadniczych wymagań. Liczące 39 stron uzasadnienie zawiera obszerne sprawozdanie z zawartych w uzasadnieniu wyroku Sądu pierwszej instancji ustaleń i ocen prawnych oraz liczące jedną stronę ogólnikowe stwierdzenia Sądu Apelacyjnego, że apelacja D. U. nie zasługuje na uwzględnienie, bez szczegółowego odniesienia się do zawartych w apelacji powoda licznych zarzutów dotyczących wadliwej oceny przez Sąd Okręgowy wyszczególnionych przez skarżącego dowodów oraz błędnych, zdaniem skarżącego, ustaleń faktycznych, prowadzących do wadliwej wykładni i w rezultacie niewłaściwego zastosowania przytoczonych w apelacji norm prawa materialnego, skutkujących oddaleniem powództwa, które zdaniem skarżącego, w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, dotyczącego podobnych spraw osób osadzonych w polskich zakładach karnych, zasługiwało na uwzględnienie.

Skarga kasacyjna trafnie zatem zarzuca naruszenie art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Wynikający z art. 378 § 1 obowiązek rozpoznania sprawy w granicach apelacji oznacza zakaz wykraczania poza te granice, ale przede wszystkim nakaz rozważenia przez Sąd drugiej instancji wszystkich podniesionych w apelacji zarzutów i wniosków; nierozpoznanie zarzutów apelacji stanowi naruszenie art. 378 § 1 k.p.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 17 lipca 2009 r., IV CSK 110/09, niepubl. i z dnia 2 października 2009 r., II PK 97/09, niepubl. oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 sierpnia 2003 r., III CKN 392/01, OSNC 2004, nr 10, poz. 161). Ze względu na nieustosunkowanie się przez Sąd Apelacyjny do poszczególnych procesowych i materialnoprawnych zarzutów apelacji, nie jest możliwe odtworzenie przez Sąd Najwyższy toku rozumowania i motywów, którymi kierował się Sąd Apelacyjny uznając zarzuty apelacyjne za nieuzasadnione. Uniemożliwia to rozważenie przez Sąd Najwyższy przytoczonych w skardze podstaw kasacyjnych i determinuje uchylenie zaskarżonego wyroku w części oddalającej apelację D. P. (poprzednio U.) i rozstrzygającej o kosztach postępowania apelacyjnego dotyczących tego powoda oraz przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.). Z *petitum* skargi

kasacyjnej wynika, że zakresem zaskarżenia objęto cały punkt I wyroku Sądu Apelacyjnego o treści „oddala obie apelacje”, a zatem także rozstrzygnięcie o oddaleniu apelacji wniesionej przez drugiego powoda - A. R.. W tym zakresie skarga kasacyjna powoda D. P. podlegała odrzuceniu jako niedopuszczalna z braku interesu prawnego (*gravamen*) w jej wniesieniu (art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c.).

jw